

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจเอกสารในส่วนต่างๆ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ
2. แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก
3. แนวคิดเกี่ยวกับนันทนาการ
4. แนวคิดเกี่ยวกับสวนสาธารณะ

ส่วนที่ 2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 3 พื้นที่ศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการ

ฉลอง (2521) กล่าวว่า ความต้องการคือ อะไรก็ตามที่ทำให้เกิดแรงจูงใจครอบงำให้บุคคลแสดงพฤติกรรม ด้วยอำนาจความต้องการในสิ่งนั้น และเมื่อบุคคลได้รับความพึงพอใจแล้วสามารถลดแรงขับในการแสดงออกได้ สิ่งนั้นก็เป็ความต้องการอย่างหนึ่ง

ศิริโสภาคย์ (2534) กล่าวว่า ความต้องการเป็นการแสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ อันเนื่องมาจากการได้รับแรงจูงใจ (motive) ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้บุคคลแสดงความสนใจหรือแสดงพฤติกรรมในการปรับปรุง ไปตามทางที่ถูกต้องและทำให้เกิดความพอใจ

คັນสนีย์ (2543) ได้อธิบายว่าแรงผลักดันที่เกิดจากความต้องการ แบ่งออกได้ 2 รูปแบบ

1. Biological need หรือ physiological need เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นจากการขาดของร่างกายมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ถ้าหากไม่มีการตอบสนองอาจถึงแก่ความตายได้ เพราะเป็นความต้องการของชีวิต

2. Social need หรือ psychological need เป็นความต้องการที่เกิดจากสังคมภายนอกเป็นแรงผลักดัน เป็นความต้องการทางด้านจิตใจ เป็นความอยากได้ใคร่ดี ความต้องการทางด้านจิตใจนี้ไม่มีที่สิ้นสุดขึ้นอยู่กับความอยากของแต่ละคนที่แตกต่างกัน ความต้องการด้านจิตใจนี้หากไม่สามารถตอบสนองไปยังเป้าหมายที่ต้องการอาจจะเบนไปยังเป้าหมายอื่นทดแทนได้ เช่น นักศึกษาสอบเข้ามหาวิทยาลัยของรัฐไม่ได้ ก็เบนไปเรียนมหาวิทยาลัยของเอกชนได้

พจน (2530 อ้างถึงใน จีรวลัย, 2535) ได้อธิบายถึงทฤษฎีของ Maslow เกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ โดยแบ่งลำดับขั้นความต้องการได้ 5 ระดับ ดังนี้

1. ความต้องการทางสรีระพื้นฐาน (physiological needs)

เป็นความต้องการสิ่งจำเป็นพื้นฐานของชีวิต นับตั้งแต่อากาศหายใจ อาหารบำรุงร่างกาย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย และการสืบพันธุ์เพื่อการดำรงเผ่าพันธุ์ เป็นต้น

2. ความต้องการความปลอดภัย (safety needs)

มนุษย์ต้องการปกป้องคุ้มครองชีวิตให้มีความมั่นคงปลอดภัย หลบหลีกความสับสน วุ่นวาย ความล้มเหลว ความไม่แน่นอน ต้องการพ้นจากโรคร้ายไข้เจ็บทั้งปวง ไม่อยากเจ็บป่วย

3. ความต้องการสังคม (social needs)

ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ต้องการความรัก ความเห็นใจ ต้องการเป็นที่รัก เป็นที่นิยมชมชอบของคนอื่น ต้องการเท่าเทียมกับคนอื่น ต้องการความทันสมัยอย่างรสนิยมสูงแม้รายได้น้อยต่ำ อยากอยู่เป็นหมู่เหล่าเป็นสังคม ไม่อยากอยู่โดดเดี่ยว

4. ความต้องการความภาคภูมิใจ (self-esteem needs)

ต้องการเป็นตัวของตัวเอง พึ่งตนเอง ให้คนอื่นยอมรับ ได้รับการยกย่อง ได้รับเกียรติยศ ชื่อเสียง ให้คนอื่นทำตาม อยากรู้สึกภูมิใจในตนเอง ไม่อยากได้รับการดูถูกเหยียดหยาม

5. ความต้องการประจักษ์ในตนเอง (self-actualization needs)

ต้องการความก้าวหน้า พัฒนาชีวิตในรูปแบบต่างๆ ให้คนมีพลัง อำนาจ ความเฉลียวฉลาด ต้องการเรียนรู้ กลัวความเสื่อม ความไม่ก้าวหน้าในชีวิต ความต้องการขั้นนี้เป็นความต้องการขั้นสูงสุด เป็นความต้องการที่บุคคลตระหนักถึงศักยภาพแห่งตน จากการใช้โอกาสพัฒนาตนเอง ให้ มีความก้าวหน้าอยู่เสมอ และต้องการแสดงความสามารถของตนให้เกิดผลต่อสังคม

2. แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก

2.1 ความหมายของสิ่งอำนวยความสะดวก

สุรเชษฐ์ และ ศิริลักษณ์ (2535) ได้ให้ความหมายของสิ่งอำนวยความสะดวกว่า หมายถึง สิ่งใดก็ตามที่ฝ่ายจัดการพื้นที่จัดสร้าง ให้ผู้ใช้ประโยชน์ได้รับความสะดวกสบาย โดยมีหน้าที่หลักในการตอบสนองแก่ผู้มาเยือน ป้องกันผลกระทบอันอาจเกิดจากผู้มาใช้ประโยชน์ เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการจัดการและบำรุงรักษาพื้นที่ และเป็นสิ่งที่จะสร้างภาพลักษณ์แก่แหล่งนั้นทางการในสายตาของผู้มาเยือน

ศูนย์วิจัยป่าไม้ (2541) ได้ให้ความหมายของสิ่งอำนวยความสะดวก คือ บริเวณพื้นที่ และโครงสร้างหรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่ผู้บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวจัดให้มีขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับกิจกรรมผู้มาเยือน และกิจกรรมในการบริหารจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น พื้นที่ปิกนิก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ห้องน้ำ ห้องสุขา เป็นต้น

นภวรรณ (2542) ได้ให้ความหมายของสิ่งอำนวยความสะดวกว่า หมายถึง บริเวณพื้นที่ และโครงสร้างหรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่ถูกจัดสร้างขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับกิจกรรมของผู้มาเยือน และกิจกรรมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยสิ่งอำนวยความสะดวกมีบทบาทสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยสรุป คือ 1. สนองความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์/

นักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมนันทนาการ/กิจกรรมการท่องเที่ยว 2. ช่วยป้องกันรักษาทรัพยากร และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวไม่ให้เสื่อมโทรมลงเนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยว 3. ช่วยป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยวขณะประกอบกิจกรรม 4. เป็นเครื่องมือ/สื่อในด้านการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ และเพิ่มโอกาสให้นักท่องเที่ยวสัมผัสชื่นชมธรรมชาติมากขึ้น 5. อำนวยความสะดวกให้กับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 6. มีบทบาททางอ้อมในการสร้างภาพลักษณ์ (image) ของแหล่งท่องเที่ยว

วัชร (2536) ได้สรุปความหมายของสิ่งอำนวยความสะดวกว่า หมายถึง สิ่งปลูกสร้างหรือสิ่งทีพัฒนาขึ้นในพื้นที่สวนสาธารณะเพื่อให้บริการแก่ผู้มาใช้บริการด้านความสะดวกสบาย การป้องกันสุขภาพอนามัย ความปลอดภัยและทรัพย์สินของผู้เข้ามาใช้บริการ รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจกรรมนันทนาการประเภทต่างๆ สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ เช่น ถนน ทางเท้า โต๊ะปิกนิก ป้าย เครื่องหมายสัญลักษณ์ต่างๆ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่ทำการ นอกจากนี้รวมไปถึงการบริการเกี่ยวกับ น้ำดื่ม น้ำใช้ ห้องน้ำ ห้องสุขา ที่กำจัดของเสีย เป็นต้น

2.2 ประเภทของสิ่งอำนวยความสะดวก

สุรเชษฐ์ และ สิริลักษณ์ (2535) ได้แบ่งสิ่งอำนวยความสะดวกออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

2.2.1 อาคาร (buildings) สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อย ได้แก่

ก. อาคารสำหรับเจ้าหน้าที่ ได้แก่ ที่ทำการ บ้านพักหรือหอพักเจ้าหน้าที่ โรงเรือนสำหรับสาธารณูปโภค เป็นต้น

ข. อาคารสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ได้แก่ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ห้องน้ำ ห้องสุขา รัายขายของเบ็ดเตล็ด ร้านอาหาร เป็นต้น

2.2.2 สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ใช้เวลากลางวัน (day-use facilities) เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวมาใช้ประกอบกิจกรรมในช่วงเวลากลางวันเท่านั้น ได้แก่ บริเวณรับประทานอาหาร บริเวณเล่นเรือ ทางเท้า สนามเพื่อการเล่น จุฑชมวิว เป็นต้น

2.2.3 สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้มาพักแรม (overnight facilities) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้มาพักแรม ได้แก่ ที่กางเต็นท์หรือบริเวณตั้งแคมป์ ที่พักแรมเป็น อาคารหรือบ้านพักถาวร เป็นต้น

2.2.4 สิ่งอำนวยความสะดวกสนับสนุน (support facilities) สิ่งอำนวยความสะดวก ประเภทนี้ ได้แก่ สิ่งที่เป็นอาคารสถานที่ รวมถึงการสร้างความสะดวกให้แก่แหล่งนันทนาการ มีการให้บริการทั้งเจ้าหน้าที่และผู้มาเยือน ได้แก่ น้ำดื่ม น้ำใช้ สุขา ถังขยะ ระบบถนน ที่จอดรถ เครื่องหมายหรือแผ่นป้ายต่างๆ การปลูกต้นไม้ที่ให้ร่มเงาและความสวยงาม เป็นต้น

2.3 กระบวนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

นภวรรณ (2542) กล่าวว่า การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงการวางแผนทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนในระดับบริเวณ (site planning) หรือการวางแผนบริเวณ ซึ่งมีกระบวนการโดยสรุป ดังนี้

2.3.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ของแหล่งหรือ วัตถุประสงค์ของบริเวณ

2.3.2 การวิเคราะห์ผู้ใช้ประโยชน์ (user analysis) ซึ่ง ได้แก่ นักท่องเที่ยว หรือผู้มาเยือนเพื่อทำความเข้าใจกับลักษณะของผู้ใช้ประโยชน์แต่ละกลุ่มว่ามีความคิดเห็น ความต้องการที่มี ต่อการพัฒนาพื้นที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดขึ้นในพื้นที่ซึ่งอาจทำได้ด้วยการสังเกตควบคู่ กับการใช้แบบสอบถาม หรือสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้ใช้ประโยชน์เกี่ยวกับภูมิหลัง และรูปแบบ กิจกรรมที่ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทุกลักษณะ

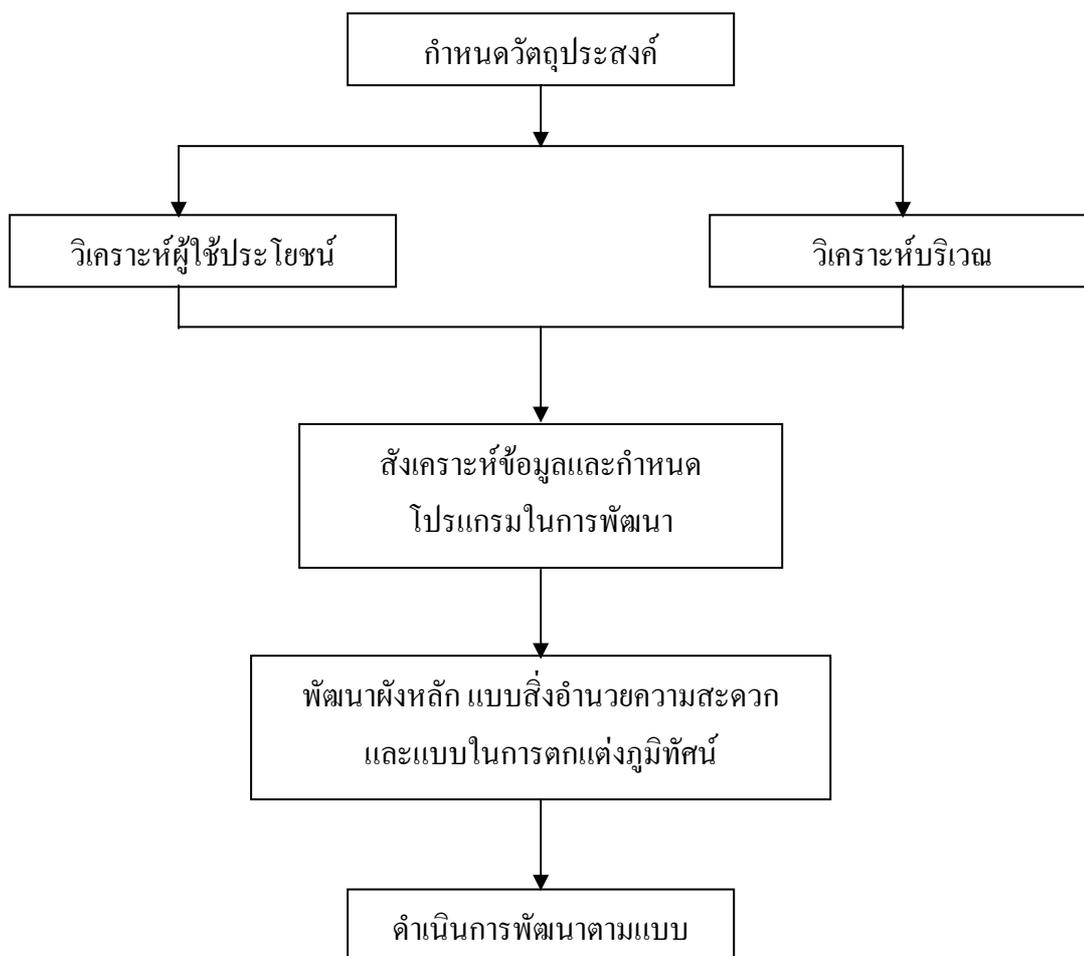
2.3.3 การวิเคราะห์บริเวณ (site analysis) ซึ่งในกระบวนการวิเคราะห์จะต้องสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูลที่จำเป็น 3 กลุ่ม คือ ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยด้านสุนทรียภาพ และปัจจัยด้าน วัฒนธรรมและการใช้ที่ดินเดิม

2.3.4 การสังเคราะห์ข้อมูลและกำหนดโปรแกรมในการพัฒนา เป็นการสรุปเกี่ยวกับ สักยภาพของบริเวณเพื่อกำหนดความเหมาะสมของกิจกรรมในแต่ละบริเวณที่กิจกรรมของผู้มา เยือน และกิจกรรมการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่

2.3.5 การพัฒนาผังหลัก และการกำหนดเขตการใช้ที่ดิน เป็นการแสดงตำแหน่งที่ตั้งขององค์ประกอบต่างๆ ส่วนของบริเวณในผังแม่บท ซึ่งจะต้องมีการกำหนดเขตการใช้ที่ดิน (zoning) ที่ชัดเจน มีการกำหนดทางเลือกในการพัฒนาลักษณะต่างๆ

2.3.6 การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกและตกแต่งภูมิทัศน์ เป็นการนำแนวคิดและหลักการในการออกแบบมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดรูปแบบของสิ่งอำนวยความสะดวกในแต่ละบริเวณให้เหมาะสม

2.3.7 การพัฒนาตามแบบ เป็นการนำแบบสิ่งอำนวยความสะดวก และแบบในการตกแต่งภูมิทัศน์ไปพัฒนาในพื้นที่จริง โดยจะต้องให้ความสำคัญกับผลกระทบจากการพัฒนา การลดของเสีย และการนำเอาเศษวัสดุเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ การใช้เทคโนโลยี และช่างในท้องถิ่นเพื่อเป็นการกระจายรายได้จากการพัฒนาสู่ชุมชนดังกระบวนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

ที่มา: นภวรรณ (2542)

นอกจากนี้ สุรเชษฐ์ และ ศิริลักษณ์ (2535) ได้ให้ข้อพิจารณาในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกว่า ควรยึดถือแนวทางของแผนการจัดการและผังบริเวณตลอดจนการแบ่งเขตการจัดการที่ได้กำหนดไว้ แต่ก็มีปัจจัยหรือข้อพิจารณาบางประการที่ผู้เกี่ยวข้องควรคำนึงถึง ดังนี้

1. การใช้พื้นที่เป็นอย่างไร
2. ปริมาณและชนิดของที่ดินและแหล่งน้ำที่มีอยู่เหมาะสมกับการพัฒนามากน้อย

เพียงใด

3. ที่ดินและแหล่งน้ำที่ใช้ในการพัฒนาสามารถรองรับจำนวนผู้ใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด ที่จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

4. สิ่งอำนวยความสะดวกที่สร้างขึ้นสามารถบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพที่ดีภายใต้กรอบงบประมาณและกำลังคนที่มีอยู่หรือไม่

3. แนวคิดเกี่ยวกับนันทนาการ

3.1 ความหมายของนันทนาการ

Butler (1967 อ้างถึงใน สุรเชษฐ์ และ ศิริลักษณ์, 2535) ให้ความหมายของนันทนาการว่าเป็นรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งของกิจกรรมในเวลาว่าง ที่บุคคลเลือกกระทำเพื่อให้เกิดความรื่นรมย์และความพึงพอใจแก่ตนเองโดยตรง

คณิต (2534) ได้สรุปความหมายของนันทนาการว่า หมายถึง กิจกรรมยามว่างที่ทุกคนเข้าร่วมด้วยความสมัครใจและก่อให้เกิดความพึงพอใจ โดยกิจกรรมนั้นจะต้องไม่ขัดต่อวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม

พีระพงษ์ (2542) กล่าวถึง นันทนาการ ว่าเป็นกิจกรรมที่กระทำในเวลาว่าง โดยมีความพึงพอใจ สมัครใจ ไม่มีการบังคับ และได้รับความสุขเพลิดเพลินใจจากการเข้าร่วมกิจกรรม

สุรเชษฐ์ และ ศิริลักษณ์ (2535) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของนันทนาการไว้ ดังนี้

1. นันทนาการจะต้องเป็นกิจกรรม (activity) กล่าวคือ จะต้องเป็นการกระทำหรือปฏิบัติโดยที่ร่างกายหรือกล้ามเนื้อ หรืออวัยวะส่วนหนึ่งส่วนใดเคลื่อนไหว หากอยู่เฉยๆ เช่น การนอนหลับ ไม่จัดว่าเป็นกิจกรรมนันทนาการ

2. การเข้าร่วมกิจกรรมต้องเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ (voluntary) โดยเกิดจากแรงกระตุ้นภายในของตนเอง ไม่ได้เกิดจากการบังคับแต่อย่างใด

3. กิจกรรมนันทนาการทุกรูปแบบจะต้องเกิดขึ้นในเวลาว่าง หรือช่วงเวลาที่อิสระจากภารกิจงาน การปฏิบัติกิจส่วนตัวอื่นๆ

4. กิจกรรมนั้นต้องมีผลทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความพึงพอใจ หรือความรื่นรมย์โดยตรง

5. ต้องเป็นกิจกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม ไม่ใช่ช้อบายมุขหรือผิวดสีลธรรม เช่น การพนัน คีฬาสุรา ฯลฯ

6. กิจกรรมที่กระทำนั้นต้องไม่ยึดถือเป็นอาชีพ เช่น นักกีฬาอาชีพประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

ดังนั้นกิจกรรมบางประเภทบางชนิดจึงไม่จัดเป็นกิจกรรมนันทนาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่ให้ความสนุกสนาน (amusement) แต่เพียงอย่างเดียว หรือกิจกรรมฆ่าเวลา (time-filling) หรือกิจกรรมที่ให้คุณค่าแก่ชีวิตน้อยมาก (low-quality participation) เช่น การใช้เวลาว่างเพื่อการเที่ยวเตร่ เล่นการพนัน นั่งหรือนอนฆ่าเวลา ประพฤติพาลและการกระทำอื่นๆ ที่เป็นพิษเป็นภัยแก่ตัวเองและสังคม จะเห็นว่ากิจกรรมเหล่านี้ไม่ใช่กิจกรรมที่เป็นการสร้างสรรค์ มีแต่ผลเสียหรือเป็นอันตรายแก่ผู้เข้าร่วม และเป็นการลดโอกาสของตนเองในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่หรือเพิ่มพูนประสิทธิภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจที่จะมีชีวิตร่วมอยู่กับคนอื่นๆ และสังคมได้อย่างปกติสุข

3.2 ประเภทกิจกรรมนันทนาการ

กิจกรรมนันทนาการนั้นแบ่งได้หลายประเภท Hackett (1971 อ้างถึงใน เมตตา, 2539) ได้จำแนกประเภทของกิจกรรมนันทนาการไว้ 2 แบบ ดังนี้

1. Passive Recreation เป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่ไม่ใช่การออกกำลังกาย หรือ ออกกำลังกาย แต่เป็นไปในลักษณะความสงบ เป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อย ได้แก่ การชื่นชมธรรมชาติ ภูมิทัศน์ของเมือง การได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อาทิเช่น การชมวิว การปิกนิก การนั่งฟังเสียงน้ำตก เป็นต้น

2. Active Recreation เป็นกิจกรรมนันทนาการที่ต้องใช้แรง มีการออกกำลังกาย อาทิเช่น การเดินป่า การขี่จักรยาน การล่องแก่ง เป็นต้น

นอกจากนี้ เอื้อมพร (2527) ได้แบ่งรูปแบบกิจกรรมนันทนาการออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมนันทนาการภายนอกอาคาร (outdoor recreation) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น

- กิจกรรมนันทนาการนอกอาคารที่เป็นของสาธารณะ (outdoor public) เช่น สนามกีฬา สนามเด็กเล่น อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เป็นต้น

- กิจกรรมนันทนาการนอกอาคารที่เป็นส่วนตัว (outdoor private) เช่น การทำสวน การปลูกผัก การว่ายน้ำในบ้าน เป็นต้น

2. กิจกรรมนันทนาการภายในอาคาร (indoor recreation) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น

- กิจกรรมนันทนาการในอาคารที่เป็นของสาธารณะ (indoor public) เช่น ยิมนาสติก เทควอนโด สวนสนุกภายในอาคาร เป็นต้น

- กิจกรรมนันทนาการในอาคารที่เป็นส่วนตัว (indoor private) เช่น การดูโทรทัศน์ การฟังเพลง การอ่านหนังสือ เป็นต้น

3.3 ประโยชน์และคุณค่าของนันทนาการ

สุรเชษฐ์ และ ศิริลักษณ์ (2535) ได้กล่าวถึงประโยชน์และคุณค่าของนันทนาการไว้ 6 ด้าน ดังนี้

1. ประโยชน์และคุณค่าด้านสุขภาพร่างกาย (physiological values) กิจกรรมนันทนาการที่มีประโยชน์และมีคุณค่าต่อสุขภาพร่างกาย เช่น การเดิน การขี่จักรยาน ถ้าหากมีการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ จะช่วยให้ระบบอวัยวะต่างๆ ของร่างกายและกล้ามเนื้อมีสภาพที่ดีขึ้น เพิ่มความแข็งแรงแก่ร่างกาย ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด ทำให้มีกำลังในการทำงานต่อไป

2. ประโยชน์และคุณค่าด้านจิตใจ (psychological values) จากสภาพของสังคมเมืองที่ขยายและเติบโตมากขึ้น ทำให้คนเราต้องอยู่ในภาวะของการแข่งขัน อยู่ในสภาพแวดล้อมที่แออัด และเป็นพิษ ขาดความเป็นธรรมชาติ ทำให้เกิดความเครียดและเหนื่อยหน่ายต่อการกิจการงาน

เมื่อได้สัมผัสหรือใกล้ชิดกับธรรมชาติช่วยให้คนเราผ่อนคลาย และช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวและสังคม

3. ประโยชน์และคุณค่าด้านเศรษฐกิจ (economic values) ด้านเศรษฐกิจ นั้นธนาคารส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และประเทศเป็นอย่างมาก ช่วยให้เกิดการจ้างงานและกระจายรายได้ไปสู่สังคม นั้นธนาคารเกี่ยวข้องกับการผลิต และการตลาดด้านอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่จำเป็นในการประกอบกิจกรรมนั้นธนาคาร เช่น อุปกรณ์พักผ่อน อุปกรณ์ตกปลา เป็นต้น และยังเกี่ยวข้องกับธุรกิจด้านต่างๆ เช่น โรงแรม บังกะโล การขนส่ง การสื่อสาร อาหารและเครื่องดื่ม นับว่าธนาคารมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม

4. ประโยชน์และคุณค่าด้านสังคม (sociological values) หากมีการพัฒนาพื้นที่และมีการจัดการที่ดี ก็จะส่งผลดีต่อประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนและวัยรุ่น ได้ใช้เวลาว่างในการประกอบกิจกรรมนั้นธนาคาร โดยไม่ไปปฏิบัติตนในทางที่ผิดหรือเป็นภัยต่อสังคม เช่น การพนัน มั่วสุม ดินยาเสพติด เป็นต้น และช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดี ตลอดจนการมีระเบียบวินัย เคารพในสิทธิของผู้อื่น

5. ประโยชน์และคุณค่าด้านวัฒนธรรม (cultural values) การประกอบกิจกรรมนั้นธนาคารทำให้เกิดการเรียนรู้ และมีประสบการณ์เกี่ยวกับแหล่งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ทำให้คนเราเห็นคุณค่าของธรรมชาติว่าเป็นสิ่งสวยงามที่จะต้องสงวนและรักษาไว้ ช่วยให้เห็นในสังคมเกิดความภาคภูมิใจในสมบัติของชาติ

6. ประโยชน์และคุณค่าด้านการศึกษา (educational values) พื้นที่นั้นธนาคาร เปรียบได้กับห้องปฏิบัติการทางธรรมชาติ ที่ทุกคนสามารถเข้าไปศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติได้ด้วยตัวเอง นอกจากนี้พื้นที่นั้นธนาคารยังเป็นแหล่งที่ช่วยสนับสนุนให้คนในสังคมมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์และสงวนรักษาธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีเหตุผลอีกด้วย

นอกจากนี้ บันเทิง และ เฉยฉา (2543) ยังได้สรุปประโยชน์และคุณค่าของกิจกรรมนั้นธนาคารไว้ ดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้คุณและชุมชนได้รับความสนุกสนาน มีความสุขในชีวิตและรู้จักใช้เวลาให้เกิดประโยชน์

2. ช่วยให้ผู้บุคคลและชุมชนพัฒนาสุขภาพจิต และสมรรถภาพทางกายที่ดี ทำให้เกิดความสุขของชีวิต
3. ช่วยป้องกันปัญหาอาชญากรรม และพฤติกรรมเบี่ยงเบนในทางไม่พึงประสงค์ของเด็กและเยาวชน การพัฒนาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นกำลังของบุคลากรที่มีประสิทธิภาพในอนาคต กิจกรรมนันทนาการต่างๆ ช่วยให้เด็กและเยาวชนสามารถเลือกเองได้ตามความสนใจ และรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์จึงเป็นการพัฒนาลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ได้
4. ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี การที่ชุมชนได้มีโอกาสใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ จะได้เรียนรู้ในเรื่องของหน้าที่ความรับผิดชอบ เห็นคุณค่าของสังคมเสรีประชาธิปไตย ลดความเห็นแก่ตัว เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ความมีน้ำใจ การให้บริการ รู้จักอาสาสมัครช่วยเหลือสังคม ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมของการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย
5. ส่งเสริมการพัฒนาอารมณ์สุข กิจกรรมนันทนาการจะช่วยพัฒนาอารมณ์สุข รวมทั้งความสนุกสนาน และความสุขสงบ ลดความตึงเครียด ความวิตกกังวล ทำให้อารมณ์แจ่มใส และช่วยให้รู้จักการพัฒนาการในการควบคุมอารมณ์และบุคลิกภาพที่ดีอีกด้วย
6. ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ กิจกรรมนันทนาการที่ส่งเสริมทางด้านนี้ ได้แก่ การละเล่นพื้นบ้าน ประเพณีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนแหล่งนันทนาการประเภทอุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้คนในชาติเกิดการเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดี มีความซาบซึ้งและห่วงหาอาทร อันจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติให้คงอยู่ต่อไป
7. ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ กิจกรรมนันทนาการกลางแจ้ง นอกเมือง เช่น กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรม เดินป่า ศึกษาธรรมชาติ โต้เขา เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยสอนบุคคลที่ได้เข้าร่วม ให้รู้จักและเห็นคุณค่าของธรรมชาติ มีความซาบซึ้งและสามารถดูแลรักษาไว้เพื่อประโยชน์ต่อสังคม และประชาชาติโลก

8. ส่งเสริมในเรื่องการบำบัดรักษา กิจกรรมนันทนาการเพื่อการบำบัดนี้เป็นกรรมวิธี และกิจกรรมที่สามารถช่วยบำบัดรักษาผู้ป่วย ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ เช่น งานอดิเรก งานประดิษฐ์สร้างสรรค์ และยังส่งเสริมความหวัง ความคิด และการใช้เวลาว่างให้แก่คนป่วยที่กำลังต่อสู้กับความทุกข์ทรมานทางร่างกายและจิตใจ ส่วนกิจกรรมนันทนาการประเภทกีฬา หรือออกกำลังกาย ก็จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาหรือฟื้นฟูสภาพร่างกายได้ และกิจกรรมนันทนาการทางด้านสังคมจะช่วยส่งเสริมให้ผู้ป่วยมีขวัญและกำลังใจ

9. ส่งเสริมการมีมนุษยสัมพันธ์ และการทำงานเป็นทีม กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์จะช่วยใ้บุคคลได้กล้าแสดงออก สามารถละลายพฤติกรรมของกลุ่ม เสริมสร้างคุณค่าทางสังคม สร้างประสบการณ์การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น กิจกรรมเกม กีฬา หรือกีฬาเพื่อการแข่งขัน กิจกรรมการอยู่ค่ายพักแรมเหล่านี้ช่วยฝึกการทำงานเป็นหมู่คณะ ลดความเห็นแก่ตัว ส่งเสริมความสามัคคี และความเข้าใจอันดีในหมู่คณะ

10. ส่งเสริมและบำรุงขวัญบุคลากรในหน่วยงาน การจัดกิจกรรมนันทนาการขึ้นในหน่วยงานต่างๆ ย่อมส่งผลดีต่อบุคลากรในหน่วยงานนั้นๆ ให้เกิดความรัก ความสามัคคี มีขวัญและกำลังใจต่อการที่จะปฏิบัติหน้าที่การงานต่อไป

3.4 แหล่งนันทนาการและประเภทของแหล่งนันทนาการ

สุวดี (2529) ให้ความหมายของแหล่งนันทนาการไว้ว่า แหล่งนันทนาการ หมายถึง บริเวณพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ สัตว์ ป่าไม้ เป็นต้น และพื้นที่นั้นสามารถเอื้ออำนวยใ้บุคคลประกอบกิจกรรมนันทนาการประเภทต่างๆ ได้ตามความสนใจและถนัด แหล่งนันทนาการในความหมายนี้ได้แก่ สวนสาธารณะ อุทยานแห่งชาติ ป่าสงวน ชายทะเล เป็นต้น

Clawson and Knetsch (1974) ได้แบ่งประเภทของพื้นที่นันทนาการออกเป็น 3 กลุ่ม โดยพิจารณาจากความเป็นเจ้าของและการให้บริการ ความใกล้ชิดไกลจากแหล่งชุมชน และลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนระดับความเป็นธรรมชาติหรือการพัฒนาโดยมนุษย์ ดังนี้

1. พื้นที่นันทนาการแบบเน้นผู้ใช้ (user - oriented areas) ลักษณะเด่นที่สำคัญของพื้นที่นันทนาการในกลุ่มนี้ คือ การเข้าถึงทำได้โดยสะดวกและอยู่ใกล้แหล่งชุมชนมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกอย่างครบครัน เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้ใช้เฉพาะเวลากลางวันไม่มีการค้างแรม พื้นที่นั้นนันทนาการกลุ่มนี้ เช่น สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น สวนสัตว์ สนามกีฬา สระว่ายน้ำ เป็นต้น

2. พื้นที่นันทนาการแบบเน้นธรรมชาติ (resource – based areas) ลักษณะเด่นของพื้นที่นันทนาการในกลุ่มนี้คือ ความเป็นธรรมชาติ หรือเป็นแหล่งธรรมชาติอยู่ห่างไกลจากชุมชนหรือเมือง เปิดโอกาสให้ผู้ใช้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ หลายรูปแบบ และสามารถพักผ่อนได้พื้นที่เหล่านี้ เช่น ภูเขา ทะเล ชายฝั่ง แหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น การไปเยือนพื้นที่นันทนาการในกลุ่มนี้ต้องมีการเดินทาง ซึ่งต้องใช้ทั้งเวลาและเงินค่อนข้างมาก พื้นที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ เช่น อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น

3. พื้นที่นันทนาการแบบกึ่งธรรมชาติ (intermediate areas) พื้นที่นันทนาการใน กลุ่มนี้อยู่ระหว่างกลางพื้นที่ทั้งสองกลุ่มดังที่กล่าวข้างต้น ทั้งในเชิงภูมิศาสตร์และปริมาณการใช้ส่วนใหญ่จะอยู่ไม่ห่างไกลจากแหล่งชุมชนมากนัก ประมาณ 1-2 ชั่วโมง โดยรถยนต์ มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างดี เหมาะสำหรับการใช้ประโยชน์ช่วงเวลากลางวันและวันหยุดสัปดาห์ เช่น วนอุทยาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า รีสอร์ทของเอกชน เป็นต้น พื้นที่นันทนาการในกลุ่มนี้มีพื้นที่ขนาดใหญ่กว่าพื้นที่นันทนาการแบบเน้นผู้ใช้ แต่เล็กกว่าพื้นที่นันทนาการแบบเน้นธรรมชาติ

4. แนวคิดเกี่ยวกับสวนสาธารณะ

4.1 ความหมายของสวนสาธารณะ

เอ็อมพร (2527) ได้กล่าวไว้ว่า สวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเป็นสถานที่ที่ช่วยให้เกิดความสมดุลระหว่างสิ่งก่อสร้างและธรรมชาติ โดยเป็นพื้นที่ออกกำลังกายและสถานที่พักผ่อนทางด้านจิตใจหลังภารกิจประจำวัน สถานที่เหล่านี้อาจเป็นสวนสาธารณะ วนอุทยาน สวนสัตว์ สนามกีฬา บริเวณถนนโดยจัดทางเดินที่ร่มรื่น อาจประดับด้วยน้ำพุ แก้วอั้งแสงไฟ เพื่อให้ผู้ใช้เกิดความพึงพอใจและปลอดภัย

อัมภาพันธ์ (2544) ได้ให้ความหมายของสวนสาธารณะว่า หมายถึง สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ พื้นที่ออกกำลังกาย และเป็นพื้นที่ศึกษาธรรมชาติ ที่มีการจัดแต่งสภาพภูมิทัศน์ไว้อย่างสวยงาม และประชาชนทั่วไปสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการ

รุ่งโรจน์ (2545) ได้ให้ความหมายของสวนสาธารณะว่า หมายถึง พื้นที่ที่รัฐจัดขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ โดยไม่เรียกเก็บค่าบริการ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มีการจัดสภาพให้สวยงาม สงบร่มรื่น เพื่อให้ผ่อนคลายความตึงเครียด โดยใช้ประโยชน์ได้เท่าเทียมกัน มีการจัดบริเวณเพื่อความสวยงาม ประกอบไปด้วยไม้ดอกไม้ประดับ สระน้ำ สนามหญ้า นอกจากนี้ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน รวมทั้งการจัดกิจกรรมภายในสวนสาธารณะ เช่น กิจกรรมการออกกำลังกาย ซึ่งประชาชนสามารถไปใช้บริการสวนสาธารณะได้ก่อนไปทำงานหรือกลับจากการทำงาน

4.2 ประเภทของสวนสาธารณะ

สวนสาธารณะ สามารถแบ่งออกกว้างๆ ได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ สวนสาธารณะที่อาศัยเนื้อหาของธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นพื้นที่นันทนาการ (natural park) และสวนสาธารณะในเมือง (urban park) ซึ่งได้แก่สวนสาธารณะที่จัดสร้างพื้นที่นันทนาการขึ้น เพื่อรองรับความต้องการพักผ่อนของคนเมือง ซึ่งในปัจจุบันสวนสาธารณะถือเป็นแหล่งรวมกิจกรรมนันทนาการเข้าเป็นโครงสร้างหนึ่งของเมือง และเป็นส่วนประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนเมือง สามารถจำแนกประเภทสวนสาธารณะได้ดังนี้

4.2.1 สวนสาธารณะระดับชุมชน

เป็นสวนสาธารณะที่อยู่ในย่านที่พักอาศัยในลักษณะที่เข้าถึงได้ง่าย มักเข้าถึงด้วยการเดิน หรือจักรยานเป็นส่วนใหญ่ สวนสาธารณะระดับนี้มีผู้ใช้มากที่สุดมักเป็นเด็ก วัยรุ่น และแม่บ้าน เพราะเป็นผู้มีเวลาว่าง และใช้ชีวิตประจำวันไม่ห่างจากชุมชนมากนัก สวนสาธารณะระดับชุมชนอาจจะมีจำนวนมากกว่า 1 แห่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ในชุมชน ส่วนประกอบที่สำคัญของสวนประเภทนี้ ได้แก่ สนามเด็กเล่น และสนามกีฬา

4.2.2 สวนสาธารณะระดับเมือง

เป็นสวนสาธารณะขนาดใหญ่ที่ใช้เพื่อการพักผ่อนนานๆ ครั้งในโอกาสพิเศษ หรือในช่วงที่มีเวลาว่างมาก มักเป็นกิจกรรมที่ทำเป็นกลุ่มระหว่างครอบครัวหรือมิตรสหาย ถือเป็น การพักผ่อนร่วมกัน รูปแบบของสวนสาธารณะประเภทนี้มักเน้นที่พื้นที่โล่งกว้าง มีกิจกรรมหลากหลายให้ เลือกลงสำหรับคนหลายวัย หลายประเภท เช่น การเล่นเรือ การชมการแสดงกลางแจ้ง

4.2.3 สวนสาธารณะในระดับพิเศษ

ลักษณะคล้ายสวนสาธารณะระดับเมืองในแง่ผู้ใช้ประโยชน์ อาจมาจากย่านใดของเมืองก็ได้ แต่ความแตกต่างอยู่ที่ว่า สวนประเภทนี้จะเน้นกิจกรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ เช่น สวนสนุก สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ เป็นต้น

4.2.4 สวนสาธารณะระดับย่อมในเมือง

เป็นพื้นที่พักผ่อนในย่านอื่นๆ ที่ไม่ใช่ย่านพักอาศัย เช่น ย่านพาณิชยกรรม ย่านอุตสาหกรรม ย่านธุรกิจ มีขนาดหลากหลายตั้งแต่ขนาดปานกลางไปถึงขนาดเล็ก สามารถใช้เป็นพื้นที่ประดับให้เมืองสวยงาม และเป็นพื้นที่สำหรับผู้สัญจรไปมาได้พักผ่อน มักมีกิจกรรมที่ไม่หลากหลายมากนัก เช่น การนั่งพักผ่อนหรือเป็นที่นัดพบก่อนไปสถานที่อื่น

4.2.5 วนอุทยาน อุทยานประวัติศาสตร์ และอุทยานแห่งชาติ

เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัว เช่น พื้นที่ที่มีความสวยงามของธรรมชาติ หรือบริเวณที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความหลังทางประวัติศาสตร์ การออกแบบมักจะเน้นอยู่ในกรอบความคิดที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะเก็บเนื้อหาและคุณค่าเหล่านั้นไว้ได้ การพักผ่อนลักษณะนี้อยู่ที่การได้อยู่กับความสงบ ความสวยงามของธรรมชาติ ดังนั้นสถานที่เหล่านี้ควรจัดระบบสื่อความหมายไว้ในแผนการออกแบบด้วย (นิลบล, 2535 อ้างถึงใน อโนชา, 2545)

4.3 ลำดับขั้นหรือขนาดของสวนสาธารณะ

สุรเชษฐ์ และคณะ (2537) กล่าวว่า ลำดับขั้นหรือขนาดของสวนสาธารณะในเมือง จะมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวกำหนดถึงความแตกต่างของสวนสาธารณะแต่ละขนาดหรือลำดับขั้น ได้แก่ ขนาด รูปแบบการพัฒนา สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ ที่ตั้ง และขอบเขตการให้บริการ

Northam (1979 อ้างถึงใน สุรเชษฐ์, 2537) ได้กำหนดขนาดของสวนสาธารณะ โดยแบ่งออกเป็น 6 อันดับ คือ

1. ที่เด็กเล่น (tot-lots, vest-pocket parks or play lots) สวนระดับล่างสุดนี้ใช้พื้นที่เพียงเล็กน้อยประมาณ 200 ตารางเมตร ประกอบไปด้วยเครื่องเล่นสำหรับเด็ก เช่น ม้าหมุน ชิงช้า กระดานลื่น เก้าอี้นั่งเล่น สวนระดับนี้ตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนมากที่สุด ข้ามถนนน้อยที่สุด ตั้งอยู่ในระยะเดินเท้า (walking distance) เข้าถึงได้ง่าย กระจายอยู่ในพื้นที่ทุก 4-5 บล็อก ต่อ 1 แห่ง ผู้มาใช้คือ ประชากรวัยเด็กเล็ก พี่เลี้ยงหรือผู้ปกครอง มีการใช้ทุกวันในตอนเย็น แนวทางการพัฒนาทำได้โดยง่าย โดยอาศัยที่เว้นว่างขนาดเล็กที่ทิ้งร้าง ที่ว่างในสถานที่ราชการ หน่วยงานท้องถิ่น

2. สวนระดับละแวกบ้าน (neighborhood park) สวนระดับนี้มีขนาดประมาณ 10-25 ไร่ สิ่งอำนวยความสะดวกในสวนมีเพิ่มมากขึ้นกว่าระดับที่ 1 เพราะกลุ่มผู้ใช้มีหลายกลุ่มมากขึ้น มีพื้นที่แบ่งออกไปตามวัตถุประสงค์ของผู้มาใช้ ในกลุ่มอายุต่างกัน เช่น ที่เล่นเกมส์ ที่วิ่งเล่นสำหรับเด็ก ทางรถจักรยานสำหรับเด็กโต ลานออกกำลังกายเบาๆ ของผู้สูงอายุ สามารถเดินทางมาใช้บริการได้โดยการเดิน

3. สวนระดับชุมชน (community park) สวนระดับนี้มีขนาดเนื้อที่ประมาณ 40 ไร่ มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้นมากกว่าระดับ 1 และ 2 มีที่เล่นกีฬาแบบง่าย เช่น ตะกร้อ วอลเลย์บอล เป็นต้น พื้นที่สำหรับการพักผ่อนแบบเปลือยเปลือยกับสิ่งสวยงาม คือ สวนดอกไม้ สวนระดับนี้จะให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย มีขอบเขตการให้บริการกว้างขึ้น คือ ระยะเดินทางเกินกว่าระยะเดินเท้า

4. สวนระดับเขต (district park) สวนระดับนี้ขนาดจะมีความสัมพันธ์กับสิ่งอำนวยความสะดวกภายในสวน มีขนาดมากกว่า 100 ไร่ มีสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่างที่ไม่มีในสวนระดับ 1 2 และ 3 เช่น บริเวณที่ปิกนิก ที่จอดรถ ลานอเนกประสงค์ บริเวณที่มีลักษณะเฉพาะ (special feature) เช่น สวนดอกไม้ขนาดใหญ่ ที่เล่นเรือ จักรยาน ที่ตกปลา ลำธาร เป็นต้น สวนระดับนี้ให้บริการแก่ประชาชนจำนวนมาก รัศมีการให้บริการกว้างมากขึ้น ผู้ที่อยู่ใกล้มาใช้สวนด้วยการเดิน แต่ผู้ที่อยู่ไกลเดินทางโดยใช้ระบบขนส่งมวลชน รถยนต์ ใช้เวลาพักผ่อนนานขึ้น เพราะมีกิจกรรมให้ความเพลิดเพลินหลายชนิด

5. สวนระดับเมืองหรือมหานคร (city park or metropolitan park) สวนระดับนี้มีเนื้อที่ตั้งแต่ 500-1,500 ไร่ กิจกรรมหนักไปทาง active recreation นอกเหนือจากกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในสวนระดับล่างแล้ว จะมีกิจกรรมอื่นๆ ที่สนุกสนาน ดิ้นเต้น ดึงดูดใจ เช่น สนามฟุตบอล สถานที่

เล่นเรือ สถานที่พักผ่อน ตกปลา มีลานจัดงานตามเทศกาล ผู้ใช้บริการจะเดินทางมาจากทุกแห่งของเมือง และใช้เวลาพักผ่อนนานกว่าครึ่งวัน

6. สวนระดับภาค (regional park) สวนระดับนี้เป็นระดับสูงสุดของสวนสาธารณะ มีขนาดเนื้อที่มากหลายพันไร่ขึ้นไป และมีลักษณะเฉพาะ เช่น มีลักษณะเป็นพื้นที่ที่ตั้งตามธรรมชาติ ได้แก่ บึง แม่น้ำ แอ่งน้ำ ดินไม้ตามธรรมชาติ มีลักษณะเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ตามธรรมชาติ หรือ อาจมีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ในรูปของสวนสัตว์ขนาดเล็ก สวนระดับนี้ให้บริการประชาชนในบริเวณเขตเมืองทั้งหมด และพื้นที่ใกล้เคียงในเขตอิทธิพลของเมือง

4.4 ลักษณะของสวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ดี

สวนสาธารณะที่ดี ควรมีการพัฒนาและปรับปรุง เพื่ออำนวยความสะดวกและให้ความปลอดภัยแก่ผู้มาใช้บริการ ตามหลักการจัดการสวนสาธารณะและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจตามที่เอ็ดมุนด์ (2527) กล่าวไว้ ดังนี้

1. สวนสาธารณะที่ดี ควรให้ความสะดวกแก่ผู้มาใช้บริการ โดยให้ทราบถึงชื่อของสวนสาธารณะ มีการจัดทำป้ายชื่อสวนให้เห็นเด่นชัด บริเวณประตูทางเข้าภายในสวนสาธารณะจะต้องมีแผนที่หรือแผนผังแสดงตำแหน่งต่างๆ ที่ผู้มาใช้บริการสามารถเข้าไปยังพื้นที่ที่ต้องการ อีกทั้งถนนภายในสวนสาธารณะจะต้องมีสัดส่วนที่ได้มาตรฐานเพื่อความปลอดภัย มีศูนย์ให้คำแนะนำและบริการ มีถังขยะ และสุขา ที่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ

2. ภายในสวนสาธารณะจะต้องมีความปลอดภัย เช่น มียามรักษาการณ์ มีแสงสว่างที่เพียงพอในยามค่ำคืน มีประตูเข้า-ออกไม่มากนัก มีป้ายบอกบริเวณที่อาจก่อให้เกิดอันตราย และจะต้องมีการซ่อมแซมอุปกรณ์ให้มีสภาพสมบูรณ์

3. สวนสาธารณะตลอดจนสถานที่ต่างๆ ภายในสวน จะต้องมีการดูแลรักษาที่ดี มีการปลูกและดูแลรักษาต้นไม้ และอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ที่สวยงามตามธรรมชาติไว้ให้ได้ดียิ่งขึ้น

จูรี (2529) ได้ให้ข้อเสนอแนะลักษณะของสวนสาธารณะที่ดี ดังนี้

1. จากลักษณะการปฏิบัติงานของลูกจ้างประจำและเจ้าหน้าที่ยามรักษาความปลอดภัย ซึ่งสามารถที่จะพบปะพูดคุยกับประชาชน ถ้าทางสวนสาธารณะต้องการที่จะอาศัยบุคคล เหล่านั้นเป็นสื่อกลางในการที่จะถ่ายทอดข่าวสาร หรือเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชน ก็ควรที่จะ ทำการฝึกอบรม ให้ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ในการติดต่อสื่อสารกับประชาชนด้วย เพื่อให้บุคคล เหล่านั้นมีความเข้าใจและพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่นั้น

2. ทุกสวนสาธารณะควรมีการติดตั้งเครื่องขยายเสียงตามสาย ตลอดจนมีการใช้สื่อ ที่เป็นภาพสะดุดตากับผู้พบเห็น แทนการเขียนแผ่นป้ายประกาศด้วยตัวหนังสือเพียงอย่างเดียว เพราะการประชาสัมพันธ์ที่ดีของสวนสาธารณะจะทำให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนที่มาใช้ สวนสาธารณะ ปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาทิ้งขยะ ปัญหาการทำลายต้นไม้ ก็จะลดน้อยลงด้วย เพราะ การปรับผู้กระทำผิดเพียงอย่างเดียวจะไม่ได้ผล และสิ่งหนึ่งที่ควรจะทำคือ การอบรมและสร้าง นิสัยให้เยาวชน เป็นคนที่มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อสาธารณะสมบัติของส่วนรวมอีก ทางหนึ่งด้วย

3. สวนสาธารณะที่ดีควรมีประตูทางเข้า-ออก ให้น้อยที่สุด เพียง 1-2 ประตูเท่านั้น เพื่อความสะดวกในเรื่องการรักษาความปลอดภัย และการจัดระเบียบต่างๆ ของสวนสาธารณะ

4. ทุกสวนสาธารณะ ควรจัดทำแผนที่จำลองตรงบริเวณทางเข้า เพื่อแสดงที่ตั้งของ สถานที่ต่างๆ ภายในสวนสาธารณะ ตลอดจนทำป้ายบอกทิศทางไปยังบริเวณต่างๆ ด้วย เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนที่เข้ามาใช้บริการสวนสาธารณะ

5. ทุกสวนสาธารณะควรมีร้านอาหารและเครื่องดื่ม ที่สะอาดถูกอนามัย และราคา ไม่แพง อย่างน้อยสวนละ 1 แห่ง เพื่อที่จะช่วยลดปัญหาบุคคลภายนอกลักลอบนำสิ่งของเข้ามาขาย ในสวน การมีร้านอาหารนี้จะช่วยให้ประชาชนได้รับประทานอาหารที่สะอาด และลดปัญหาการขูดรีดราคาค่าอาหาร ซึ่งปรากฏอยู่เสมอตามข่าวหนังสือพิมพ์

6. อุปกรณ์ในการปฏิบัติงานควรจัดซื้อของดีมีคุณภาพ ไม่เสีง่าย และงาน สวนสาธารณะควรจะทำการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านเครื่องยนต์ ตลอดจนวิธีการดูแลรักษา เครื่องยนต์และอุปกรณ์ต่างๆ ให้กับผู้ใช้เครื่องมือเหล่านั้นด้วย เพื่อเป็นการยืดอายุการใช้งาน ของเครื่องมือต่างๆ ไม่ให้เสียเร็วหรือเสียหายมาก

4.5 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการสวนสาธารณะ

แนวความคิดพื้นฐานของการจัดการพื้นที่นันทนาการ สามารถสรุปได้ว่าในการจัดการพื้นที่นันทนาการไม่ว่าจะมีพื้นที่ขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ ทั้งที่เป็นพื้นที่ของรัฐหรือเอกชน จะอยู่ใกล้หรือไกลจากแหล่งชุมชนก็ตาม มีสิ่งสำคัญที่ต้องพิจารณา 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่งการให้บริการและอำนวยความสะดวก และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ประโยชน์หรือนักนันทนาการได้รับประสบการณ์ต่างๆ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ใช้ประโยชน์เกี่ยวกับพื้นที่ ประการที่สอง การสงวนรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ให้คงอยู่อย่างไม่เสื่อมสลาย และสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่สาธารณชนตลอดไป (สุรเชษฐ์ และ ศิริลักษณ์, 2535) ซึ่งแนวความคิดนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ปีภูษะ (2523 อ้างถึงใน เวทิสสา, 2544) โดยได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการจัดการสวนสาธารณะไว้ดังนี้

1. เพื่อจัดให้เป็นสถานที่ในลักษณะสภาพแวดล้อมธรรมชาติ
2. เพื่อกันพื้นที่ส่วนหนึ่งให้มีลักษณะเป็นธรรมชาติเพื่อให้มีต้นไม้และเป็นที่ว่างเพื่อลดอากาศเป็นพิษ
3. เพื่อเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการช่วยอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยเฉพาะในเรื่องพืชพันธุ์ที่หายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์ และจะได้รับการดูแลให้ปลอดภัยในสวนสาธารณะ
4. เป็นสถานศึกษาในเรื่องธรรมชาติให้แก่ประชาชนโดยทางอ้อม
5. เป็นสถานที่แสดงถึงความเจริญของผู้คนในประเทศนั้น ในเรื่องความรู้ความเข้าใจในวิทยาการธรรมชาติ เป็นที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยและวินัยอันดีของประชาชนที่เข้ารับบริการในสวนสาธารณะ

วัชร (2536) ได้นำหลักการของการจัดการทางด้านอุทยานแห่งชาติ มาสรุปแนวความคิดเพื่อเป็นแนวทางในการแบ่งเขตการจัดการ (management zoning) สวนสาธารณะไว้ดังนี้

1. เขตบริการ (service zone) เป็นเขตที่จัดไว้เพื่อรองรับการพัฒนาสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทต่างๆ ซึ่งอำนวยความสะดวกแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการสวนสาธารณะ และเพื่อบริการแก่ผู้เข้ามาใช้บริการในสวนสาธารณะ ได้แก่ อาคารในส่วนของการบริหาร ศูนย์ประชาสัมพันธ์ผู้มาใช้บริการ ห้องน้ำ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ที่จอดรถ เป็นต้น

2. เขตนันทนาการแบบสงบเงียบ (passive recreation zone) เป็นเขตการพักผ่อนหย่อนใจที่ไม่ใช้การออกกำลังกายหรือออกกำลังกายแต่เป็นบริเวณของการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งใกล้ชิดกับธรรมชาติ ให้ความสงบและร่มรื่น ผ่อนคลายความตึงเครียดและความเหน็ดเหนื่อย เช่น การปิกนิก การนั่งเล่น ฉะนั้นรูปแบบของการพัฒนาหรือจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก และการให้บริการ จะต้องสอดคล้องกับกิจกรรมหรือความต้องการแก่ผู้เข้ามาใช้บริการ ซึ่งจะพบว่าบริเวณนี้จะต้องมีความสวยงาม มีการปลูกดอกไม้ แปลงดอกไม้ สนามหญ้า สระน้ำ ม้านั่ง มีการจำลองภูมิทัศน์ทางธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตก น้ำพุ สวนสัตว์ เป็นต้น

3. เขตนันทนาการแบบใช้พลังกำลัง (active recreation zone) เป็นเขตการพักผ่อนหย่อนใจที่ต้องการออกกำลังกาย กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การเดิน การวิ่ง การขี่จักรยาน การเล่นฟุตบอล การพายเรือ การว่ายน้ำ การขับรถเล่น เป็นต้น จึงต้องมีการจัดบริเวณเพื่อเป็นเขตในการจัดการให้บริการแก่ผู้มาใช้บริการได้อย่างเหมาะสม เช่น สนามกีฬา โรงยิมเนเซียม สระว่ายน้ำ ทางเดินเท้า เป็นต้น

ในการแบ่งเขตการจัดการสวนสาธารณะดังกล่าว จะต้องสนองความต้องการแก่ผู้มาใช้บริการได้อย่างเหมาะสมทั้งในด้านความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และสามารถป้องกันสภาพพื้นที่ของสวนสาธารณะจากการใช้ประโยชน์ของผู้มาใช้บริการได้

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จิรวัดย์ (2534) ทำการศึกษาประเมินความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการสื่อความหมายของผู้มาพักผ่อนที่สวนหลวง ร.9 โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ ผู้ที่เข้ามาพักผ่อนในสวนหลวง ร.9 จำนวน 321 คน ผลการศึกษาพบว่า ชนิดของสื่อที่ผู้มาพักผ่อนต้องการ 5 อันดับแรก ได้แก่ เครื่องหมายและแผ่นป้าย แผ่นพับ นิทรรศการ ทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติและโปสเตอร์ตามลำดับ และพบว่าผู้มาพักผ่อนที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา รายได้ การเคยมา

ยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง ประเภทกลุ่มและจำนวนสมาชิกในกลุ่ม ที่แตกต่างกัน มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการสื่อความหมายที่แตกต่างกันด้วย

วัชรวิ (2536) ทำการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อสิ่งอำนวยความสะดวก การให้บริการ และรูปแบบการใช้ประโยชน์ในสวนสาธารณะ กรณีผู้เข้ามาใช้สวนสาธารณะของ กรุงเทพมหานคร โดยการสัมภาษณ์ประชาชนผู้เข้ามาพักผ่อนในสวนสาธารณะทั้ง 3 แห่ง คือ สวนลุมพินี สวนจตุจักร และสวนธนบุรีรมย์ จำนวน 558 คน ผลการศึกษาพบว่า ผู้มาใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่ มีความเห็นว่าสิ่งอำนวยความสะดวก และการให้บริการที่มีปริมาณเพียงพอและมีคุณภาพที่เหมาะสมแล้ว ได้แก่ สนามหญ้า ต้นไม้ ถนน ทางเท้า สวนหย่อม และถังขยะ เป็นต้น สิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการที่มีปริมาณไม่เพียงพอ และมีคุณภาพไม่เหมาะสมได้แก่ การฉายวิดีโอทัศน์ และสไลด์ประกอบคำบรรยาย ร้านจำหน่ายของที่ระลึก สิ่งพิมพ์ เอกสารแผ่นพับ การแสดงนิทรรศการ โทรทัศน์ เป็นต้น

สำหรับรูปแบบการใช้ประโยชน์ พบว่า การนั่งพักผ่อน การเดินเล่น การชมทิวทัศน์ การอ่านหนังสือ วิ่งและออกกำลังกาย เป็นรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ผู้มาพักผ่อนกระทำและเข้าร่วมมากกว่ารูปแบบอื่นๆ นอกจากนี้ผลการศึกษาพบว่าผู้มาพักผ่อนที่มีลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมที่ต่างกัน มีความคิดเห็นในด้านปริมาณและคุณภาพของสิ่งอำนวยความสะดวก การให้บริการ และรูปแบบการใช้ประโยชน์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5

อัมภาพันธ์ (2544) ทำการศึกษา ความต้องการด้านนันทนาการของประชาชนที่มีต่อสวนสาธารณะในเขตรอบนอกของกรุงเทพมหานคร โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้มาใช้สวนพระนคร สวนธนบุรีรมย์ และสวนหนองจอก จำนวน 415 คน ผลการวิจัยพบว่าผู้ที่ใช้สวนสาธารณะส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความพอเพียงของอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก พื้นที่ออกกำลังกาย และพื้นที่พักผ่อนมากกว่าความเป็นระเบียบ ความสะอาด และความปลอดภัย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ คือ 1) ควรมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการและส่งเสริมให้ประชาชนที่มาใช้สวนช่วยกันดูแลรักษาอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในสวน 2) มีการจัดการพื้นที่โดยมีการแบ่งพื้นที่เป็น active zone และ passive zone ออกจากกันเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการรบกวนซึ่งกันและกัน 3) พื้นที่ออกกำลังกายหรือพื้นที่สำหรับเล่นกีฬายังไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงควรจัดให้มีพื้นที่เพื่อใช้สำหรับบ่อหรือชมกีฬาไว้ในบริเวณใกล้เคียง อาจทำเป็นพื้นที่กึ่งพักผ่อนหรือมีการจัดเป็นพื้นที่เล่นกีฬาแบบไม่เต็มรูปแบบเพื่อลดปัญหาการรुकล้ำพื้นที่สำหรับพักผ่อน 4) การคัดเลือกตำแหน่งที่ตั้งของสวนสาธารณะควรอยู่

ใกล้แหล่งที่อยู่อาศัยเพื่อให้เข้ามาใช้ได้สะดวก มีการใช้ประโยชน์ของที่ดินเพื่อการนันทนาการแบบต่างๆ และควรมีการวิเคราะห์แนวโน้มที่อาจจะเกิดผลกระทบขึ้นกับพื้นที่บริเวณใกล้กับพื้นที่สร้างสวนสาธารณะ 5) การออกแบบและวางผังบริเวณควรมีการศึกษาจำนวน ลักษณะของประชาชน และแนวโน้มของอัตราการเจริญเติบโตของชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ 6) หลังสร้างสวนสาธารณะ ควรมีการประเมินผลงานเพื่อหาข้อบกพร่องหรือปัญหาที่เกิดขึ้น และทำการปรับปรุงแก้ไข

เวทิสตา (2544) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนผู้มาใช้บริการต่อการจัดการสวนสาธารณะ กรณีศึกษา สวนสาธารณะหนองประจักษ์ จังหวัดอุดรธานี โดยกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา คือผู้เข้ามาใช้บริการสวนสาธารณะหนองประจักษ์ที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 381 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการจัดการสวนสาธารณะหนองประจักษ์ในระดับปานกลาง และผลการวิเคราะห์การผันแปร พบว่า การให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการสวนสาธารณะหนองประจักษ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะที่พักอาศัย ประเภทของผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะหนองประจักษ์ที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการจัดการสวนสาธารณะหนองประจักษ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ส่วนปัญหาและความต้องการของประชาชนผู้มาใช้บริการสวนสาธารณะหนองประจักษ์ คือ ด้านความสะอาด โดยต้องการให้เพิ่มถังขยะตามจุดต่างๆ มากขึ้น รวมถึงต้องการให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างชัดเจน และต้องการให้มีการทำนุบำรุงรักษาสาธารณูปโภคต่างๆ ให้ใช้ได้เสมอ ด้านความปลอดภัย ต้องการให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ และข้อเสนอแนะ คือ ภาครัฐควรจัดเจ้าหน้าที่ดูแลในการจัดการสวนสาธารณะหนองประจักษ์ รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือจากประชาชนผู้มาใช้บริการในการปฏิบัติตามกฎระเบียบ และเจ้าหน้าที่ต้องเพิ่มความเข้มงวดในการรักษากฎระเบียบและบทลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามอย่างจริงจัง

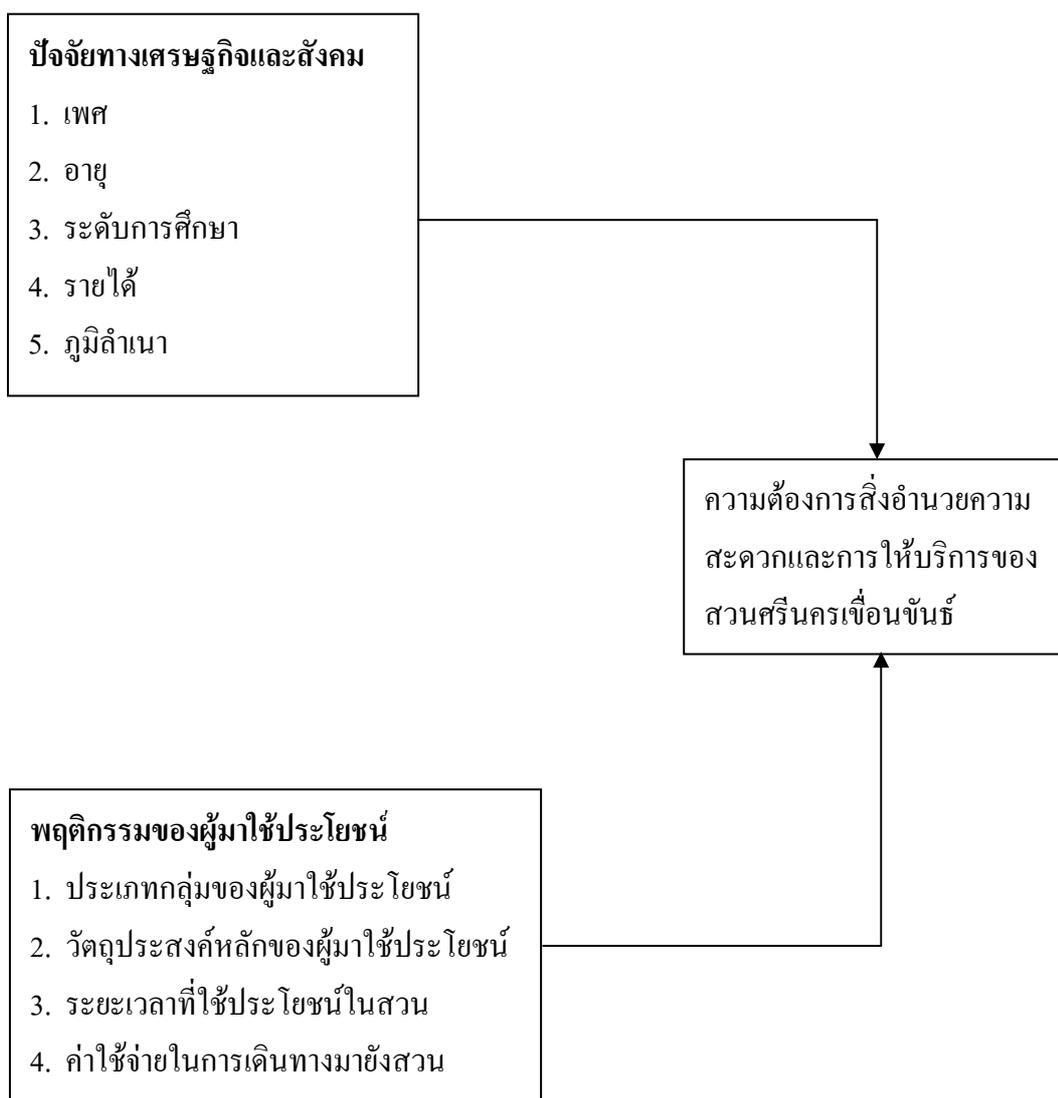
รุ่งโรจน์ (2545) ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์สวนสาธารณะภายใต้การบริหารของสถานีรถไฟบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร โดยการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนจำนวน 396 ครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการใช้ประโยชน์สวนสาธารณะ ได้แก่ ระดับการศึกษาและความชอบในชนิดไม้ที่ปลูก

ส่วนการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ศึกษา โดยหวังผลให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากพื้นที่ให้มากขึ้น หน่วยงานของภาครัฐจึงควรมุ่งเน้นประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการได้รับประโยชน์และบริการต่างๆ ในพื้นที่ ตลอดจนปรับปรุงพื้นที่เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การจัดปลูกต้นไม้และกิจกรรมนันทนาการต่างๆ ให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ นอกจากนี้การวางแผนการจัดการที่เหมาะสมก็เพื่อเพิ่มศักยภาพของพื้นที่สวนสาธารณะในการอำนวยความสะดวกอย่างสูงสุดและยั่งยืนแก่ประชาชนตลอดไป

วิศิษฐ์ (2547) ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกด้านนันทนาการในสวนหลวง ร.๙ โดยการสอบถามประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ที่เข้ามาท่องเที่ยวในสวนหลวง ร.๙ ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างกันทางด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษาและอาชีพ ที่เข้ามาท่องเที่ยวในสวนหลวง ร.๙ มีความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกด้านนันทนาการในสวนหลวง ร.๙ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ขณะที่รายได้และเวลาว่าง ไม่มีผลต่อความพึงพอใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกด้านนันทนาการของแหล่งนันทนาการแห่งนี้

กรอบแนวคิดการวิจัย

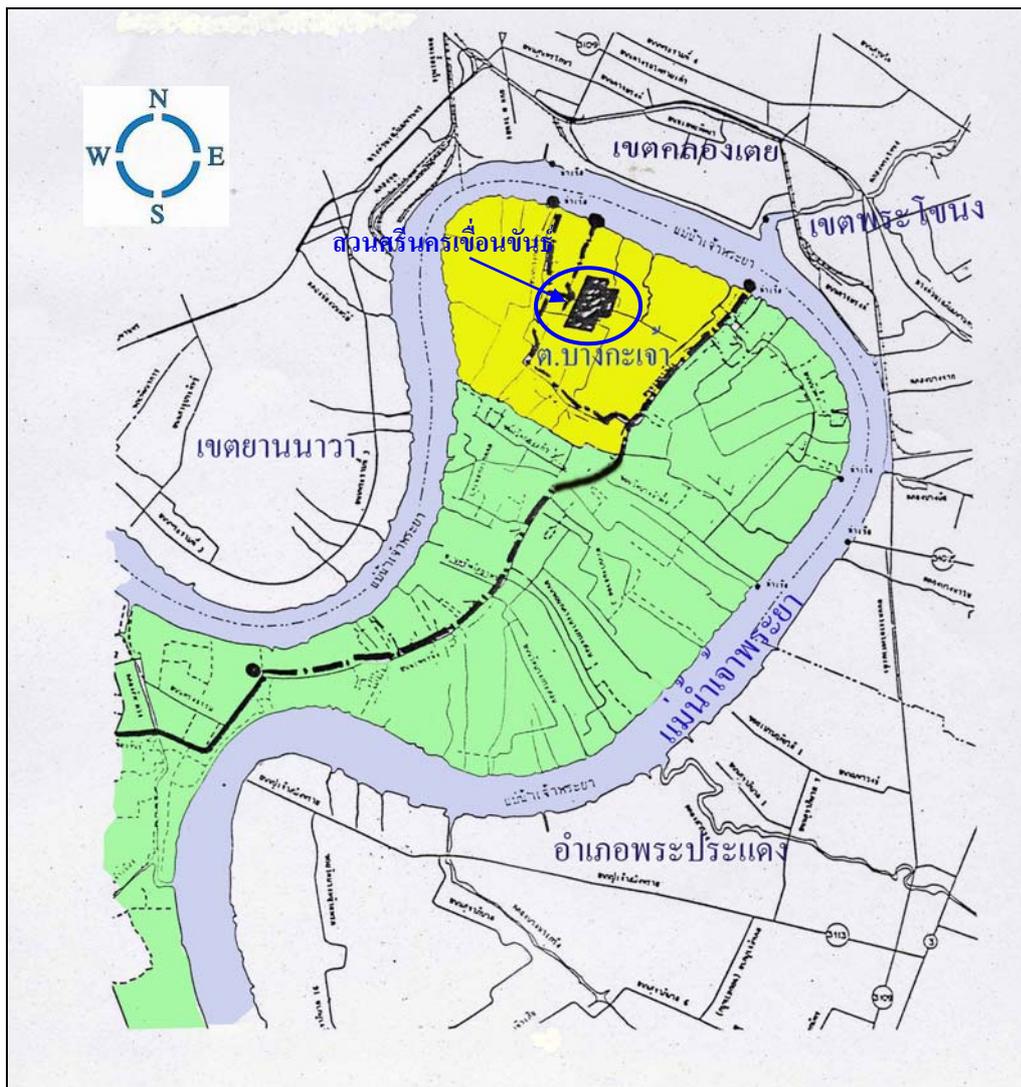
จากแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการของสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ โดยปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อความต้องการของผู้มาใช้ประโยชน์ คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ภูมิลำเนา และปัจจัยด้านพฤติกรรมของผู้มาใช้ประโยชน์ ได้แก่ ประเภทกลุ่มของผู้มาใช้ประโยชน์ วัตถุประสงค์หลักของผู้มาใช้ประโยชน์ ระยะเวลาที่ใช้ประโยชน์ในสวน และค่าใช้จ่ายในการเดินทางมายังสวน แสดงความสัมพันธ์ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการของสวนสรีนครเขื่อนชนันท์กับตัวแปรที่ต้องการศึกษา

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่บางกะเจ้า เป็นพื้นที่ในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างชุมชนของกรุงเทพมหานครและจังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 6 ตำบล คือ ตำบลบางยอ ตำบลบางกะเจ้า ตำบลบางกอบัว ตำบลบางน้ำผึ้ง ตำบลบางกระสอบ และตำบลทรงคนอง พื้นที่บางกะเจ้ามีลักษณะเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำชนิดหนึ่ง คือ เป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง มีแม่น้ำเจ้าพระยาล้อมรอบเกือบรอบพื้นที่ทำให้มีลักษณะคล้ายรูปกระเพาะหมู

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงที่ตั้งสวนศรีนครเขื่อนขันธ์

ที่มา: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2546)

สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ หรือสวนบางกะเจ้า เป็นสวนสาธารณะซึ่งตั้งอยู่บริเวณ ตำบลบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ อยู่ใกล้แม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามกับเขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร (ภาพที่ 3) เป็นสวนสาธารณะที่เดิมอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อมาเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2546 ได้โอนภารกิจให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ดูแลดำเนินการ และได้มีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะขึ้นเพื่อดูแลพื้นที่ โดยใช้ชื่อว่าศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียวเชิงนิเวศนครเขื่อนขันธ์ จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2546 อยู่ภายใต้สังกัดส่วนเพาะชำกล้าไม้ สำนักจัดการและฟื้นฟูพื้นที่ป่าอนุรักษ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ต่อมากรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ

พันธุ์พืช ได้มอบงาน ศูนย์จัดการพื้นที่สีเขียวเชิงนิเวศนครเขื่อนขันธ์ ให้ส่วนเพาะชำกล้าไม้ สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้ เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2548 ซึ่งเป็นไปตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2547

ลักษณะเด่นและสิ่งที่น่าสนใจในสวน ได้แก่ สนามกีฬา สระน้ำขนาดใหญ่ ศาลาพักผ่อน รมน้ำ หอชมวิว สูงประมาณ 7 เมตร (ภาพที่ 4 และ 5) หากขึ้นไปข้างบนจะมองเห็นทิวทัศน์ของสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ได้โดยรอบ และใช้เป็นจุดดูนกได้ด้วย ซึ่งมีทั้งนกกระเต็น นกกระยาง หลายชนิดอาศัยอยู่ที่นี่ นอกจากนี้ภายในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์ยังประกอบด้วยสวนมะพร้าว และสวนหมาก ซึ่งถือเป็นพันธุ์ไม้ดั้งเดิมของท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตการทำสวนของคนรุ่นก่อนอีกด้วย สวนศรีนครเขื่อนขันธ์เปิดให้บริการทุกวัน ระหว่าง 05.00-19.00 น.

ภาพที่ 4 สภาพทั่วไปภายในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์

ภาพที่ 5 รูปแบบกิจกรรมที่พบภายในสวนศรีนครเขื่อนขันธ์

การคมนาคม

1. การคมนาคมทางรถยนต์

สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ สามารถเข้าถึงได้โดยทางรถยนต์ โดยใช้เส้นทางถนนสุขสวัสดิ์ ถึงสามแยกพระประแดง เลี้ยวซ้ายสู่ถนนนครเขื่อนขันธ์ ระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร จะถึงตัวตลาดพระประแดง จะมีทางบังคับเลี้ยวซ้ายก่อนถึงท่าหน้า ใกล้เคียงที่ว่าการอำเภอพระประแดง จากนั้นตรงไปตามถนนเพชรหิรัญ ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร ถึงทางแยกเลี้ยวซ้ายเข้าซอยวัดราษฎร์รังสรรค์ (ซอยบางกะเจ้า) อีกประมาณ 2 กิโลเมตร จะถึงพื้นที่สวน

รถเมล์ สาย ปอ.138 (สวนจตุจักร-พระประแดง) ปอ.6 (ปากเกร็ด-พระประแดง) ลงที่ตลาดพระประแดง นั่งรถเมล์สี่ฟ้าที่บอกไปบางกอบัว แล้วลงปากทางวัดราษฎร์รังสรรค์ ค่ารถ 5 บาท จากนั้นนั่งมอเตอร์ไซค์รับจ้างเข้าไปถึงสวน ค่ารถประมาณ 15 บาท

2. การคมนาคมทางเรือ

โดยขึ้นเรือที่ทำเทียบเรือวัดคลองเตยนอก ใกล้กรมศุลกากร จะมีเรือข้ามแม่น้ำเจ้าพระยามาขึ้นที่ท่าเทียบเรือบางกะเจ้า (ท่ากำนันขาว) แล้วสามารถเข้าถึงพื้นที่สวนศรีนครเขื่อนขันธ์ได้โดยการเดินเท้า หรือนั่งมอเตอร์ไซค์รับจ้างเข้าไปในซอยวัดราษฎร์รังสรรค์ ระยะทางประมาณ 500 เมตร ค่ารถประมาณ 10 บาท